

در ادامه اضافه می‌کنم، جامعه تحقیقاتی ایران به لحاظ روابط بین الملل، با آنچه که در اروپا و آمریکا در جریان است، تماس اندکی دارد و با توجه به همین امر به ناچار تهیه و ارائه گزارش‌های تحقیقاتی به زبان فارسی است. خصوصاً اخیراً در ایران تمایل و تلاش جدی برای نظام‌مند کردن اسناد مربوط به دوره معاصر به شکل یک پایگاه داده‌های عظیم آغاز گردیده است. رفته‌رفته، تاریخ قاجاریه نیز به مطالعه براساس اسناد و مدارک آرشیوی نیاز دارد. تحقیق در این امر مستلزم دسترسی به اسناد فارسی و ارتباط مستقیم با محققان ایرانی است. جای امیدواری است که دو دولت ایران و ژاپن ضرورت چنین تبادل تحقیقاتی را درک کنند و با همکاری یکدیگر در ایجاد محیطی که بتواند چنین تلاش‌های مشترکی را شکوفا سازد بکوشند.

کوندونوبوآکی

ترجمه محمد عوادزاده

گزارشی از

«میزگرد ایران و گرجستان، تأثیرات متقابل تاریخی و فرهنگی»

روزهای ۱۶ و ۱۷ شهریور ماه، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت خارجه شاهد برگزاری نشستی با عنوان «میزگرد ایران و گرجستان، تأثیرات متقابل تاریخی و فرهنگی» بود. در دو روز جلسات صبح و بعدازظهر این میزگرد سخنرانان حاصل مطالعات خود را درباره موضوعهای از پیش تعیین شده ارائه نمودند.

در صبح روز اول که با خوشامدگویی مسئولان نشست آغاز شد، غلامعلی خوشرو، معاون آموزشی و پژوهشی وزارت امور خارجه، و سفیران ایران و گرجستان دیدگاههای خود را در باره اهمیت، ضرورت و اهداف این نشست و جلسات مشابه آن بیان نمودند و زحمات برگزار کنندگان را ستودند.

در بخش دوم، ابتدا دکتر احسان اشراقی درباره «گرجیان در نظام صفوی» سخنرانی کرد و با اشاره به زمینه‌های دیرپای روابط ایران و گرجستان سوابق این موضوع از گذشته‌های دور ایران پیش از اسلام را مورد بررسی قرارداد و در خصوص حضور گرجیان در دربار صفوی به تفصیل سخن گفت.

دیگر سخنران این بخش پروفسور زازا آلکسیدزه که «نسخ خطی و اسناد تاریخی

فارسی در مخازن انستیتو نسخ خطی آکادمی علوم گرجستان» را به عنوان موضوع سخنرانی خویش برگزیده بود، با اشاره به وجود ده هزار نسخه خطی، چهل و شش هزار سند، و ده هزار واحد از آرشیوهای رجال فرهنگی و علمی در بایگانی انستیتو نسخ خطی آکادمی علوم گرجستان که بخش زیادی از آن به زبان فارسی است، راجع به آنها توضیحاتی داد.

سومین سخنران پیش از ظهر یکشنبه کاوه بیات درباره «مدرسه دولتی اتفاق ایرانیان تفلیس ۱۹۳۱-۱۳۲۱» مطالب خود را به اطلاع حضار رسانید. بیات در این سخنرانی ابتدا زمینه‌های حضور ایرانیان را که به سالهای پیش از وقوع انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ باز می‌گردد تشریح کرد. وی در این توضیحات چگونگی حضور ایرانیان و کاروکسب و معیشت آنان را مورد اشاره قرار داد و اظهار داشت که برای بررسی دقیقتر سوابق فعالیتهای ایرانیان کارش را بر اطلاعات موجود در اسناد آرشیو وزارت معارف (فرهنگ) استوار ساخته و تأکید نمود که این اسناد به بهترین وجه از چگونگی شکل‌گیری و نوسانهایی که مدرسه ایرانیان تفلیس تا زمان تعطیل آن به سال ۱۹۲۱، از سرگذراننده، برایمان سخن می‌گویند.

آخرین سخنران صبح شانزدهم شهریور، خانم دکتر لودمیگیونا شویلی «آثار سعید نفیسی را در شوروی سابق» خاصه در منطقه قفقاز و در حوزه ادبیات سنتی و نوین گرجی و فارسی مورد بررسی قرار داد و وی را ستود. در این بخش با خاتمه نشست صبح به برخی پرسشهای حاضران نیز پاسخ داده شد.

در بعد از ظهر این روز، دکتر رضا شعبانی آغاز کننده سخن بود و درباره «مناسبات ایران و گرجستان در دوره افشاریه» به ایراد سخن پرداخت. وی در سخنان خود به حضور پرتأثیر گرجیان در دربار صفوی اشاره نمود و آثار حضور گرجیان در کنار نادرشاه را به رغم همه مصائبی که بر ایران آن ایام می‌گذشت، تشریح کرده و مثبت ارزیابی نمود. دکتر بهرام میراحمدیان، دومین سخنران نشست بعد از ظهر «اهمیت استراتژیکی گرجستان و ایران در برقراری ثبات سیاسی-اقتصادی منطقه» را بررسی کرد و با اشاره به موقعیت ژئوپولیتیک گرجستان و ارتباطش با دریای سیاه از یک سو و موقعیت ویژه ایران و ارتباط جمهوری اسلامی با دریاهای آزاد از سوی دیگر، و نیز تلاشهای پیگیر ایالات متحده آمریکا برای نفوذ در این منطقه، نقش ایران و گرجستان را در ایجاد تعادل و گسترش و تعمیق مناسبات منطقه‌ای به منظور همگرایی در مسیر ایجاد ثبات سیاسی و اقتصادی تأکید کرد و دیدگاههای خود را در این زمینه شرح داد.

دیگر سخنران نشست بعد از ظهر دکتر زوارب ژوانیا درباره «اسناد فارسی در مخازن آرشیو دولتی تاریخی گرجستان» به ایراد سخن پرداخت و با اشاره به مدارک موجود در

تفلیس راجع به تقریباً چهارصد سند موجود در مخازن آرشیو دولتی گرجستان توضیحاتی داد. و با آخرین سخنرانی، یعنی سخنان دکتر تاماز آباشیدزه راجع به «اسناد تاریخی دو زبانه گرجی-فارسی قرون ۱۸-۱۶ مسیحی» به عنوان یکی از پدیده‌های جالب توجه در روابط ایران گرجستان نشست بعدازظهر شانزده شهریور به پایان خود نزدیک می‌شد. وی توضیح داد که اسناد موجود شامل اسناد حکومتی، قباله‌های خرید و فروش، اهدای القاب و املاک و ... است و نکته جالب توجه اینکه محقق در مقایسه متون گرجی با ترجمه‌های فارسی متوجه می‌شود که اسناد عیناً مانند یکدیگر ترجمه نشده‌اند و از حیث اصطلاحات و مفاهیم با هم منطبق نیستند، بلکه هر کدام از اسناد در قالب اصطلاحات فرهنگی و مطابق اسلوب اداری ایران و گرجستان به زبانهای فارسی و گرجی شده‌اند که هر دو سند برای هر دو طرف قابل فهم باشد.

در صبح روز دوم، پروفیسور الکساندر گواخاریا که «روابط ادبی فارسی-گرجی در قرن ۱۸-۱۱ میلادی» را به عنوان موضوع سخن برگزیده بود، آغازکننده نشست بود و از تأثیرات متقابل ادبیات منطقه‌ای یاد کرد. آنگاه دکتر ابراهیم باستانی پاریزی زندگانی یکی از عارفان عصر تیموری را با عنوان «یک کرمانی در کرانه رودکر» مورد بررسی قرار داد و به همراهی‌های وی با تیمور در سفرهای نظامی وی به آسیای مرکزی اشاره کرد و روابطش را با او به تفصیل شرح داد. سیف‌الله وحیدنیا سومین و آخرین سخنران بخش اول جلسه صبح روز هفدهم شهریور که «خدمات متقابل فرهنگی و اجتماعی ایران و گرجستان» را به عنوان موضوع سخن خود برگزیده بود ابتدا با اشاره‌ای به مرادفات ایرانیان و گرجیان در روزگار پیش از اسلام زمینه‌های روابط دو ملت را بررسی کرد و سپس از حضور گرجیان در نظام صفوی و قاجاری یاد کرد و از تأثیرات متقابل عنصر ایرانی و گرجی بر یکدیگر سخن گفت. رحیم ریسن‌نیا آغازکننده بخش دوم نشست صبح دوشنبه، در باره «تفلیس در آینه سفرنامه‌های ایرانیان» رشته سخن را به دست گرفته و گفت: جنگهای ایران و روس مدت زمانی در قطع مناسبات ایران و گرجستان تأثیر گذارد، اما داستان نوحواهی امرای روسی در تفلیس به این سوی ارس نیز می‌رسید. وی گفت میرزا صالح شیرازی که از نخستین مسافران ایرانی بود که پس از دوره جدایی گرجستان از ایران به آن دریا سفر کرد، مانند بسیاری از دیگر مسافران ایرانی که از تفلیس گذر کردند، شرح نوسازی تفلیس را در آثار خود آورده، و این خود یکی از زمینه‌های تأثیر وضع جدید تفلیس در روحیات ایرانیان بود.

ریسن‌نیا، در ادامه، به ماجرای حضور ایرانیان مهاجر در منطقه قفقاز و تأثیرپذیری آنان از جریانهای سیاسی فعال در آن منطقه اشاره نمود و در این راستا یادآوری روزنامه‌های فارسی زبان تفلیس که مرتبط با جریان مشروطه‌خواهی ایرانیان بود، دیگر

بخش سخنان وی را به خود اختصاص داد.

«ترجمه اشعار امام خمینی (ره) به زبان گرجی» و «روابط متقابل فرهنگی ایران و گرجستان» موضوع سخنرانیهایی «دکتر گریگول برادزه» بود که در این بخش به اطلاع حضار رسید. وی ابتدا راجع به سنت دیرپای برگرداندن آثار منظوم و منثور پارسی به زبان گرجی اشاره کرد و به شرح زحمات دو تن از ایرانشناسان گرجی یعنی: «پرفسور ماگالی تودوا» و «واخوشتی کوه تی شویلی» به عنوان نمونه‌ای از این سنت پرداخت و توضیح داد که آنان با کدام انگیزه اشعار امام خمینی (ره) را به زبان گرجی ترجمه کرده‌اند و از این فعالیت اثربخش به عنوان یک واقعه مهم فرهنگی یاد کرد. گریگول برادزه در ادامه و براساس دومین موضوع سخن خود به روابط دیرپا و ممتد ایرانیان و گرجیان اشاره کرد. وی خاقانی شروانی و نظامی گنجوی را از جمله کسانی دانست که فرهنگ گرجی در آثار آنان به گونه‌ای ویژه انعکاس یافته است.

دکتر ناصر تکمیل همایون سومین سخنران این بخش که درباره «نقد و بررسی ایرانشناسی در گرجستان» به ارائه مطلب پرداخت ابتدا ضرورت شناخت یک مجموعه فرهنگی به گونه‌ای «تام» را مورد اشاره قرار داد و راجع به دوزاویه دید در ایران شناسی که یکی از درون و دیگری از بیرون به این موضوع می‌پردازد توضیحاتی داد. تکمیل همایون محققان آسیا و منطقه مجاور ایران را در زمره گروهی دانست که از درون به شناخت ایران اقدام می‌کنند وی پس از بیان سوابق مناسبات فرهنگی ملت‌های منطقه، ایرانشناسی متأثر از سوسیالیسم را مورد نقد قرار داده و با اشاره به استقلال سیاسی گرجستان و سپری شدن دوران حاکمیت سوسیالیسم، گسترش ایران شناسی بومی و از درون را با استفاده از روش‌های نوین و حاصل مطالعات گروه‌های ایران شناسی غیر آسیایی را که از بیرون به این موضوع می‌نگرند، قابل توجه جدی دانست.

بعد از ظهر هفدهم شهریور که در واقع بخش پایانی میزگرد نیز بود سه تن دیگر از مدعوین به ایراد سخن پرداختند. نخستین ایشان «پرفسور جمشید گیونا شویلی» سفیر گرجستان در ایران بود که «روابط متقابل تاریخی و فرهنگی ایران و گرجستان: سنن دیرینه، چشم‌انداز آینده» را به عنوان موضوع سخنرانی خویش برگزیده بود. وی با اشاره به سطح عالی روابط فرهنگی میان ایران و گرجستان که از یک سنت دیرینه برخوردار است، روابط دو ملت را، قبل و بعد از اسلام، مورد بررسی قرار داد و این مناسبات ژرف و طولانی را زمینه ساز ایجاد انگیزه برای تحقیقات ایران شناسی در گرجستان دانست. وی اظهار داشت که هم اکنون چهار مدرسه عالی و تعدادی از مؤسسات گرجی، ایران را به عنوان موضوع آموزشی و پژوهشی خود برگزیده‌اند و به همین سبب و با حکمفرما بودن فضای دوستی و مودت متقابل می‌توان به گسترش و تعمیق هر چه بیشتر و استوارتر

مراودات فرهنگی میان نخبگان دو کشور امیدوار بود. پس از سفیر گرجستان حسین احمدی درباره «نقش گرجیها در دوران شاه عباس اول» سخن گفت و خدمات الله وردی خان و امامقلی خان را یکی از نمونه‌های برجسته خدمات گرجیان در دربار صفوی برشمرد.

در بخش پایانی نشست، آخرین سخنران میزگرد ایران و گرجستان، دکتر محمود رضا قدس «تأثیرات سیاسی و اقتصادی و فرهنگی قفقاز بر شمال ایران در قرن نوزدهم» را مورد بررسی قرار داد، و از تأثیرپذیری سیاسی، اجتماعی و اقتصادی حاصل از ارتباطات شمال ایران به خصوص گیلان و آذربایجان در قرن ۱۹ و ۲۰ یاد کرد. وی که سخنان خود را به آمار و ارقام نیز مستند کرده بود ورود افکار جدید در قالب مشروطه‌خواهی و در نتیجه ایجاد انجمنهای سیاسی، استفاده از روشهای نوین در اعتراضات عمومی و شکل‌گیری جنبشهای گروهی طبقات پایین جامعه، خاصه کارگران، را تماماً از نشانه‌های تأثیر دیدگاههای انقلابی رایج در قفقاز بین ایرانیان دانست و گفت که مهاجران ایرانی ساکن در قفقاز در شمار اولین گروه تأثیر پذیرندگان جریانهای فعال در منطقه قفقاز بودند.

با این سخنرانی، جلسات «میزگرد ایران و گرجستان» پایان یافت. نشستهای نسبتاً پر تعداد اعضای میزگرد نیز به پایان رسید. امید است که با تداوم چنین نشستهایی، که هم در تعمیق مناسبات بین‌المللی و هم در بالا بردن توان کارشناسی دستگاه سیاست خارجی اثر گذار خواهد بود، توفیق روزافزون یارشان باشد.

۱. حقیقت‌جو

مؤسسه بین‌المللی تاریخ اجتماعی*

آمستردام

مؤسسه بین‌المللی تاریخ اجتماعی در آمستردام از سال ۱۹۳۵م / ۱۳۱۴ش فعالیتهای خود را با اهداف ارتقای سطح دانش و تحقیقات علمی در زمینه تاریخ اقتصادی و اجتماعی آغاز کرد. این مؤسسه دارای سه رکن اصلی می‌باشد که عبارت

* با سپاس از دکتر تورج اتابکی، مدیر بخش ایرانشناسی و مطالعات آسیای مرکزی دانشگاه اوتریخت هلند که اطلاعات گرانبایی در خصوص تاریخچه تأسیس مؤسسه در اختیار نگارنده قرار داد.